

Esszék, kritikák, tanulmányok tárolása

Spiró György: *Magtár*. Magvető, Budapest, 2012

A magtár gabona tárolására való helyiséget jelent, a cikket és tanulmányokat tartalmazó könyv címében azt jelenti, itt egy fedél alatt olvashatók a szerzőnek az elmúlt évek során, 2004 és 2012 között készült írásai, azok az írások, amelyek Spiró Györgynek más, főként szépirodalmi művei mellett íródtak, de legtöbbször nem függetlenül akár a regényektől és elbeszélésektől, akár a drámáktól, aminek meggyőző bizonyítéka a kötet egyik kivételesen alapos tanulmánya, a *Hogy győznek a provinciák* című, ami nem más, mint az írónak a Mindentudás egyetemén elhangzott előadása írott változata, amelynek tárgya szoros összefüggésben van Spiró nagyszabású, itt annak idején ismertetett regényével, a *Fogsággal*, de nem a regényről szól az előadás, „azt el lehet olvasni”, mondja az előadó, hanem arról, hogy „miért és hogyan szoktak győzni a szuperhatalmak által meghódított népek, és ennek mi a következménye”, majd előadásának, írásának módszeréről mondja, hogy „[s]zóhasználatom a mai politikai szóhasználatot követi, a történelem a mi mai problémáink szempontjából, nem pedig önmagában érdekel, de nem akarok a mai korból visszavetíteni semmit”. A regény „az időszámításunk szerinti I. században játszódik a Római Birodalom területein”, az előadás írott változatában pedig, mondja/írja Spiró, „[a] római császárkor tanulságait szeretném a magunk számára levonni”. Tárgyában összeér tehát regény és tanulmány, formájában azonban, természetesen, különbözik a kettő, amaz láttatja az időszámításunk szerinti I. évszázad világát, emez előadja, mégpedig nem alapkutatások szerint, hanem annak alapján, amit a szerző erről a korról másoknál elolvasott. A két beszédmód alapvető különbözőségéből következő eltérés ellenére a két írásmű tétje azonosnak mondható. Sem az egyiket, sem a másikat nem a történelem mint olyan érdekli, azt meghagyja az alapkutatásokat végző történészek

számára, hanem azok a tanulságok, amelyek a régi korok történetéből a mára vetítve levonhatók. Nem nehéz az előadásból kihallani a Római Birodalom és az ez idei birodalmak széthullásának, felszámolásának eseteit, de természetesen nem közvetlenül és nem szó szerint, mert mind a regényíró, mind a regény tárgyát feldolgozó tanulmány szerzője, nem a példázat fogásaival él, még csak az allegorizálás eszköztárával sem, hanem a regényben világot teremt, jól látható és erősen megalapozott epikai világképet, s ezt kínálja olvasásra, míg a tanulmány szerzője a történelem közötti összefüggésekre figyel, arra, hogy miként következik az egyik történelemből a következő, és hogy ez a sor végül is hová vezet, ezúttal a Római Birodalom és más birodalmak összeomlásához. Az, hogy a kérdéseit közvetve, ismert vagy kevésbé ismert történelem meg művek alapján teszi fel, és válaszadása is ezen művek és történelem körülírásán meg megértésén alapul, régi és közismert eljárása mind tanulmány-, mind regényírónak; a módszerben nincs újdonság, ám éppen az a körülmény, hogy Spiró ezt ilyen nyíltan vállalja meg közli, teszi az ő írásait, regény-, cikk- meg tanulmányírását sajátossá és egyénivé, sokszor vitathatóvá is.

De fel kell figyelni ebben az írásmódban és szóhasználatban arra is, hogy Spiró nem menekül az aktuálistól, az éppen mosttól, hanem bátran néz szembe az időszereivel, bátran kérdez rá az éppen most történőre, mindarra, ami nap nap után felmerül és sokakat, nemcsak az író, foglalkoztatja. Ilyen a szerzőnek a *Könyvkritika a Luzsnyánszky-dossziéről* című írása, Molnár Gál Péter neves színikritikus ügynöki jelentéseiről. Már évek óta készülnek az elmúlt rendszerben jelentő ügynököket megnevező listák és írások, nagyon sokan szerepelnek ezeken a névsorokon, egyes nevek feltűnése meglepetést keltett, M. G. P. – így nevezi írásában az ügynök-színikritikust Spiró György, mások is csak így hívták és neveztek – nevének megjelenése is feltűnést keltett, majd pedig megjelent egy válogatás az ügynök jelentéseiből, erről írt kritikát, bár senki sem kérte fel rá, s Spiró György közben azt a cinikus kérdést is felteszi, hogy kinek jár a könyvért a honorárium... Persze nem mentegeti az ügynököt, az ügynöki jelentésekre nincs mentség, még akkor sem, ha mint M. G. P. esetében, mentségül lehet felhozni, fel is hozza Spiró György, hogy jelentésével a színikritikus a felsőbb vezetésnek üzentgetett, mert talán jogosan hihette, hogy jelentései, túl a közvetlen megbízókon, a magas vezetőkhöz is eljutnak... A kiadás, ahogy Spiró György mondja, nem teljes, egyszer majd talán sor kerülhet a teljes gyűjtemény kiadására, de végső soron ez sem változtat azon a megítélésen, hogy az ügynöki jelentések írójának kijár az erkölcsi megbélyegzés és büntetés, még akkor is, ha – miként Spiró megállapítja – nincs nagy különbség M. G. P. ügynöki jelentései és M. G.

P.-nek a pártlapban közölt, amúgy tiszteletre méltó színikritikái között, lényegében ugyanazt írta az újságba, és ezzel nevet szerzett magának, mint a jelentésekbe, mégis megbélyegzést érdemel, mert – miként Spiró írja a nem megrendelésre készült kritikában – „Ez mégiscsak besúgás, annak minden pusztító erkölcselenségével.”

Spiró György dráma- és regényíró, olyan nevezetes regények szerzője, mint a *Fogság*, a *Messiások*, a *Tavaszi Tárlat* – hogy csak a legújabbakat említsem, s azokat, amelyekről itt már beszélhettem, meg a szintén itt ismertetett *Kémjelentés* címet viselő novelláskötet – mindenképpen nagy és elszánt olvasó is. Ez nemcsak abból derül ki, hogy mindent elolvastam, amit el lehetett olvasni az időszámításunk szerinti I. évszázad világáról, meg hogy elolvasta a besúgó színikritikus jelentéseit is, hanem a *Magtár* című legújabb kötetének szinte minden írásából ez derül ki, ami egyfelől azt bizonyítja, s ezt mifelénk, a provinciában, nem mellékes hangsúlyozni, hogy nem árt meg az írónak, ha sokat olvas, másfelől pedig arról is szól, hogy maga az olvasás, az olvasás művelete mindvégig foglalkoztatja az írókat. Hogy miként kell olvasni, arról a Kardos G. György regényeiről szóló rövid írása végén beszél Spiró, amikor azt mondja, „Kardos szemléletét nem lehet tanulni, nem lehet utánozni, így csak ő látott, az emberi jószágra ennyire érzékenyen. Minden tragikus mélység benne van, semmi, ami emberi, nincsen eltagadva, és mégis fénylik, mégis meleng. Csak szem kell hozzá, hogy észrevegye. És úgy kell olvasni, ahogyan ma kevesen szoktak, mert azt hiszik, nincs rá idő. Lassan, tűnődve. És persze reménytelenül.” A „lassan, tűnődve” József Attilára megy ki, jól tudjuk, de a „reménytelenül” is; így kell olvasni, nemcsak Kardos G. György regényeit, más regényeket és írásokat is, nem állom ki, hogy ne ismétljem meg, „lassan, tűnődve” és persze „reménytelenül”. Más helyütt is beszél Spiró György az olvasásról. Azt mondja *A Lélek* című írásában, hogy „[i]degen nyelven lassabban, így figyelmesebben olvas az ember, ahogy az anyanyelvén is illene voltaképpen. Idegen nyelvű szöveget nem lehet átlósan habzsolni, minden szót, minden betűt, sőt szóközt is el kell olvasni.” Megint másutt arról ír, hogy „[a]z olvasó nem szokott figyelni, erőfeszítés nélkül szeret az élményhez jutni. A befogadói lustaság igazi terepe a színház, amelyet – több évezred tanúsítja – az analfabéták is tudnak élvezni. A nehezen olvasható regényt színpadra kell állítani, hogy megértsék.” Ehhez persze hozzá kell tenni azt, amit az emlegetett Mindentudás egyetemén elhangzott előadásában mondott Spiró György, hogy a regényt azért el lehet olvasni. Nem vagyok biztos benne, tanári tapasztalatom mondatja velem, hogy a színpadra vitt, vagy megfilmesített regény az olvasók toborzására is szolgál. Éppen ellenkezőleg, filmek és színpadi adaptációk után külön kell kérni, hogy

olvassák már el a regényt, mert máskülönben úgy járunk ezzel, mint azzal a diákkal, aki azt találta mondani, amikor szóba került egy regény, hogy nem olvastam, de tudok róla beszélni...

S azon sem kell meglepődni, hogy Spiró György, a neves színpadi szerző, aki élete során többször volt dramaturg, majd nagy rendezők mellett, mint például a színész Major Tamás, akiről szép portrét rajzolt az író, segédrendező, a színházról meg a színpadról némi malíciával szól, amikor azt mondja, hogy a „befogadói lustaság igazi terepe a színház”, s ehhez nyugodtan hozzá lehet adni a filmet is. A kötet színházról szóló első, akár mottónak is vehető írásában Spiró arról beszél, hogy „[k]ora gyermekkorától kezdve mindenki mesékre vágyik. A legegyszerűbb, ha valaki hangosan mesél, akkor olvasnunk se kell tudni; még jobb, ha színjátékot nézünk; akkor se kell olvasni, és a színészek játékával nem tudunk betelni. Azoknak a koroknak, amelyekben az írástudatlanság még – vagy már – általános, a színházak a nyertesei.”

Nem túlzás, ha azt mondom, Spiró György *Magtár* cím alatt összegyűjtött írásai voltaképpen az olvasásról szólnak, az olvasás tárja fel előttünk a múlt titkait, az olvasás tesz róla, hogy értsük, vagy legalábbis elvisseljük az újabb történéseket, az olvasás vezet el bennünket soha nem látott vidékekre, az olvasás ismertet meg bennünket soha nem látott emberekkel és lényekkel, az istennel és a sátánnal, az angyalokkal és a latrokkal... Az a sorozat, amelyben Spiró György huszonnégy magyar regényről szól röviden Eötvös Józseftől és Jósika Miklóstól kezdődően Jókain át Móriczig, azt bizonyítja, hogy az író Spiró György nagy olvasó is.